

TE TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ

Türkiye'nin Kentleşme Raporu

Doç. Dr. Asmin Kavas

toplum.org.tr

Yayın Hakları © 2024

Bu yayının tüm hakları Toplum Çalışmaları Enstitüsü'ne aittir. Toplum Çalışmaları Enstitüsü'nden izin alınmadan yayının tümünün ya da bir kısmının herhangi bir yöntem ile basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.

Yayın No: 06

Yayın Tarihi: 5 Şubat 2025

**TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ**

TOPLUM ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ

Adres : Cevizlidere Mah. Mevlana Bulv. No:123/305 Çankaya/Ankara
Telefon : 0312 939 93 00
E-posta : info@toplum.org.tr
Website : www.toplum.org.tr

HAKKIMIZDA

Toplum Çalışmaları Enstitüsü, Türkiye'nin nitelikli insan kaynağını ülkemizin kronik yahut güncel sorun alanlarına yönelterek politik karar alıcılara rafine çözüm önerileri sunmayı ana kuruluş amacı olarak benimser. Amacına uygun olarak gerçekleştirdiği çalışmalarda, toplumumuzun genel çıkarlarının öncelenmesini esas alır. Bu esas, Toplum Çalışmaları Enstitüsü'nün zaman ve zeminden bağımsız, değişmez ilkesidir. Türkiye'nin potansiyeline uygun atılımlar için yeni jenerasyon zihinleri, fikri üretime teşvik etmek ve bu üretimi ülke birikimimize anlamlı katkılar olarak sunmak ana motivasyon kaynağımızdır.

YÖNETİM KURULU

Osman Ertürk Özel, Enstitü Başkanı

Dr. M. Veysel Güldoğan, Dış Politika Programı Direktörü

Dr. Yavuz Selim Günay, Hukuk ve Adalet Programı Direktörü

İmran Gürakan, Dijital Dönüşüm ve Girişimcilik Programı Direktörü

Doç. Dr. Asmin Kavas, Şehircilik Programı Direktörü

Hüseyin Raşit Yılmaz, Siyaset Programı Direktörü

Çiğdem Gizem Okkaoğlu, Enstitü Genel Sekreteri

Aykutalp Arıcı, Yönetim Kurulu Üyesi

Ahmet Oğuz Atalay, Yönetim Kurulu Üyesi

Dr. Abdullah Çağıl, Yönetim Kurulu Üyesi

Vasıf İnanç Duygulu, Yönetim Kurulu Üyesi

Gökhan Güler, Yönetim Kurulu Üyesi

Timuçin Koray Güzelderen, Yönetim Kurulu Üyesi

Selim Kuru, Yönetim Kurulu Üyesi

Yağmur Uzunırmak, Yönetim Kurulu Üyesi

Nihat Yıldırım, Yönetim Kurulu Üyesi

TÜRKİYE'NİN KENTLEŞME RAPORU

Doç. Dr. Asmin Kavas

T TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ

Şehirlerin Yeniden Doğuşu: Geçmişin İzleriyle Sürdürülebilir Bir Gelecek İnşası

Bu rapor, Türkiye'nin 1950'lerde başlayan hızlı kentleşme sürecinin, plansız yapılaşma ve afet risk yönetimindeki yetersizliklerden kaynaklanan sorunlarını ele alınmaktadır. Marmara, Van ve Kahramanmaraş depremleri gibi büyük ölçekli felaketlerin ortaya koyduğu yapısal eksikliklere dikkat çeken çalışma, kentleşme politikalarının tarihsel gelişimi çerçevesinde bu sorunları incelemektedir. Raporun ikinci bölümünde ise uluslararası örneklerden ilhamla çözüm önerileri geliştirilmiştir. Sunulan bu öneriler, farklı şehirlerin deneyimlerinden faydalanarak Türkiye'deki kentleşme sorunlarına yönelik uygulanabilir ve sürdürülebilir stratejiler oluşturmayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE KENTLEŞMENİN SERÜVENİ

Gerilemenin Kökleri: 1950 Sonrası Hızlı Kentleşme ve Etkileri

20. yüzyılın ortalarına, özellikle 1950'li yıllara odaklanmak, Türkiye'nin kentsel dokusundaki dönüşüm dinamiklerini anlamak için kritik bir başlangıç noktasıdır. Bu dönem, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya genelinde yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal değişimlerin Türkiye üzerindeki etkilerinin derinleştiği ve ülkenin kentleşme tarihinde önemli bir dönüm noktası olduğu bir süreçtir (Keyder, 1987).

II. Dünya Savaşı sonrası dönem, uluslararası düzeyde refah devleti anlayışının, demokratikleşme ve insan hakları gibi değerlerin yükseldiği bir dönem olarak dikkat çeker. Türkiye'de bu dönüşümler, çok partili siyasi sisteme geçişle birlikte somutlaşmış ve 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle devletçi ekonomik politikaların yerini daha liberal yaklaşımlar almıştır (Ahmad, 1993). Bu dönemde, liberal politikaların benimsenmesi kırsal kesimde önemli değişimlere neden olmuş; özellikle tarımda makineleşme ve traktör kullanımının yaygınlaşması, kırsal işgücüne olan talebin azalmasına yol açmıştır (Tekeli, 2011). Tarımda makineleşmenin etkisiyle kırsal bölgelerde işsizlik oranları artmış ve bu durum, kırsaldan kentlere göç dalgasını tetikleyen önemli bir faktör olmuştur. Aynı dönemde ulaştırma politikalarında gerçekleşen köklü değişimler, demiryolu odaklı stratejilerden karayolu ağırlıklı bir sisteme geçişle kendini göstermiştir. Bu değişim, ulaşım altyapısının genişlemesine ve kırsal bölgelerle kentler arasındaki bağlantıların güçlenmesine olanak sağlamıştır (Keleş, 2023). Göçün itici faktörleri arasında tarımda makineleşme ve kırsaldaki işgücü fazlası öne çıkarken, kentler çekici unsurlarıyla bu süreci daha da hızlandırmıştır. Özellikle büyük şehirler, daha iyi eğitim olanakları, gelişmiş sağlık hizmetleri ve modern yaşam tarzı gibi fırsatlar sunarak göçmen nüfusu kendine çekmiştir. Sanayi kentlerinde oluşan yeni iş olanakları, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerini göç hareketlerinin başlıca hedefleri haline getirmiştir (Keyder, 1987). 1950'li yılların sonlarına doğru hızlanan bu göç dalgası, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısında köklü değişimlere neden olmuştur. Hızlı kentleşme, mekânsal yapıda plansız büyümeye ve gecekondu bölgelerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, kentsel altyapı eksiklikleri, sosyal tabakalaşma ve mekânsal ayrışma gibi sorunları beraberinde getirmiştir

(Tekeli, 2011; Keleş, 2018). Göçle artan kentsel nüfus, hem fiziksel hem de sosyal anlamda kentsel dokunun yeniden şekillenmesine neden olmuş; bu süreç, bugünkü kentleşme sorunlarının tarihsel temelini oluşturmuştur.

Kırdan kente göç süreci, Türkiye'de kentsel alanlarda derin ve çok boyutlu etkiler yaratmıştır. Bu dönemde, şehirler hızla artan nüfusa hazırlıksız yakalanmış; mevcut altyapı ve kentsel planlama mekanizmaları, göç dalgasının büyüklüğü karşısında yetersiz kalmıştır. Plansız kentleşme ve kontrolsüz büyüme, hem mekânsal ayrışmayı hem de kentsel eşitsizlikleri derinleştiren önemli sorunlara yol açmıştır. Kentlerin, özellikle kırsaldan gelen nüfusu barındıracak yeterli altyapıdan yoksun olması; sosyal, ekonomik ve mekânsal sorunları daha da belirgin hale getirmiştir (Erder, 1997). Konut ihtiyacını karşılamak amacıyla, şehirlerin çeperlerinde hızla "gecekondu" olarak adlandırılan, plansız ve derme çatma yapılar ortaya çıkmıştır. Bu yapılar, genellikle altyapı hizmetlerinden yoksun, şehrin planlı bölgeleriyle fiziksel ve sosyal bütünleşme imkanından mahrum alanlarda konumlanmıştır. Gecekondu bölgelerinin altyapı eksiklikleri ve izole yapısı, kırsal kesimden göç eden nüfus ile yerleşik kent sakinleri arasında kültürel farklılıkları daha belirgin hale getirmiş; bu durum, kentsel alanlarda sosyal gerilimlerin artmasına yol açmıştır (Tekeli, 1998; Keleş, 2018).

1960'lı yıllardan itibaren gecekondu, biçim değiştirerek kentsel mekânda yasadışı yapılanmanın yaygınlaştığı bir konut dokusuna dönüşmüştür. Bu yapılar, 1970'li yıllarda kentlerin mekânsal ve sosyal yapısı üzerinde ciddi bir tehdit haline gelmiştir. Özellikle bu dönemde çıkarılan imar afları, yasadışı yapılaşmayı meşrulaştırarak sorunun daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bu aflar, plansız kentleşmeyi teşvik etmiş; yoğun göç alan büyük şehirlerde sağlıksız ve düzensiz kent dokularının hızla artmasına neden olmuştur (Şengül, 2001). Plansız ve hızlı kentleşme süreci, kentlerin özgün kimliklerini ve tarihi dokularını tahrip ederek kentlerin fiziksel ve sosyal dokusunda önemli kırılmalara yol açmıştır. Gecekondu bölgeleri ile planlı yerleşim alanları arasında belirgin mekânsal ayrışma oluşmuş; bu ayrışma, kentsel alanlarda sosyal uyumun sağlanmasını zorlaştıran bir etken haline gelmiştir. Mekânsal ayrışma, aynı zamanda kentsel eşitsizliklerin fiziksel bir temsili olarak göze çarpmış ve kentlerin toplumsal bütünleşmesini engellemiştir (Torlak, 2003). Bu dönemde kırsal ve kentsel kültürlerin bir araya gelmesi, yeni kentli kimliklerin oluşumunu tetiklerken; aynı zamanda sosyal çatışmaların ve entegrasyon sorunlarının artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, şehirlerin hızla artan nüfusun istihdam taleplerini karşılamada yetersiz kalması, kayıt dışı ekonominin yaygınlaşmasını ve işsizlik oranlarının yükselmesini beraberinde getirmiştir (Ersoy, 2010).

1950'li yıllarda kentte yaşayan nüfus oranı yüzde 25,1 iken, bu oran 1970'li yıllarda yüzde 38,5'e yükselmiştir. Aynı dönemde kırsal nüfus oranı ise yüzde 75'ten yüzde 61,5'e gerilemiştir (Güler, 1996). Bu veriler, kentleşmenin hızla arttığını ve kentlerin bu hızlı büyüme karşısında gerekli planlama ve altyapı hazırlıklarına sahip olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle 1950'ler, Türkiye'nin kentleşme serüveninde yalnızca fiziksel bir dönüşüm dönemi değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve politik yapılar üzerinde kalıcı etkiler bırakan çok boyutlu bir süreçtir. Bu dönemin doğru bir şekilde analiz edilmesi, günümüzün kentsel sorunlarına yönelik çözüm yolları geliştirebilmek için kritik bir önem taşımaktadır.

1980'ler: Ekonomik Liberalleşme ve Değişen Kentsel Manzaralar

1980'li yıllar, Türkiye'nin kentleşme dinamiklerinde paradigmatik bir dönüşümü temsil etmektedir. 1950'lerde başlayan hızlı kentleşme ve göç sürecinin yarattığı kentsel yapı üzerine, 1980'lerde neoliberal politikaların etkisiyle yeni bir kentsel rejim inşa edilmiştir (Şengül, 2009). Özal hükümeti döneminde benimsenen ekonomik liberalizasyon politikaları, kentsel mekânın üretiminde ve organizasyonunda köklü değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde Türkiye ekonomisinin küresel pazarlarla entegrasyonu, kentsel mekânın yeniden yapılandırılmasında belirleyici rol oynamıştır (Keyder, 2000). Bu süreç, Brenner ve Theodore'un (2002) "neoliberal kentleşme" olarak kavramsallaştırdığı olgunun Türkiye'deki tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Kentsel mekânın ticarileşmesi, kentsel alanların kullanım değerinden ziyade değişim değeri üzerinden tanımlanmasına yol açmıştır (Harvey, 2012). Bu dönüşüm, kentsel alanların sosyo-mekânsal organizasyonunu ve gündelik yaşam pratiklerini derinden etkilemiştir. Başka bir ifadeyle 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de uygulanan neoliberal politikalar, kentsel mekânın üretiminde ve organizasyonunda köklü değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde kentsel mekân, sermaye birikiminin temel araçlarından biri haline gelmiş ve kentlerdeki dönüşüm süreçleri küresel kapitalizmin mekânsal yeniden yapılanmasının bir parçası olarak şekillenmiştir. 1980'lerde başlayan bu süreç, Tarihi kent merkezleri, ticari gelişmelerin baskısıyla dönüşüme uğrarken, geleneksel mahalle dokusu ve toplumsal ilişki ağları da zayıflamıştır (Şengül, 2009).

Kentsel mekânın dönüşümünde önemli bir diğer faktör, banliyöleşme sürecidir (Tekeli, 2011) Orta sınıfın büyümesi ve ekonomik refahın artmasıyla birlikte, özellikle büyük kentlerde kapalı siteler ve uydu kentler hızla yaygınlaşmıştır. Yaşanan bu gelişme kentsel mekânda sosyal ayrışmayı derinleştirmiş ve sınıfsal farklılıkları belirginleştirmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2018). Bu dönüşümün demografik boyutunu TÜİK verileri ortaya koymaktadır. 1980'de kentsel nüfus oranı yüzde 43,9 iken, bu oran 1985'te yüzde 53'e, 1990'da ise yüzde 59'a yükselmiştir. Bu demografik değişim, kentsel mekânın yeniden yapılanmasında belirleyici bir rol oynamıştır (Kurtuluş, 2006).

1990'lar: Küreselleşme ve Kimlik Krizi

Türkiye'nin 1990'lı yılları, küresel ekonomiyle bütünleşme sürecinin hızlandığı ve kentlerin çok boyutlu dönüşüm süreçlerine maruz kaldığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde, neoliberal politikalar ve küresel sermaye hareketliliği, Türkiye'nin büyük kentlerinin ekonomik, mekânsal ve sosyo-kültürel yapısında köklü değişimlere yol açmıştır. Bu bağlamda, İstanbul başta olmak üzere birçok kent, küresel birer metropol olma yarışına girmiştir (Keyder, 2009).

John Friedmann'ın "dünya kenti hipotezi" (world city hypothesis) bu dönemi anlamak için kritik bir çerçeve sunmaktadır. Friedmann (1986), küresel kentleri, uluslararası sermayenin kontrol ve komuta merkezleri olarak tanımlamış ve bu kentlerin finans, ticaret, medya ve hizmet sektörlerinde uluslararası bağlantılar sağladığını vurgulamıştır. Friedmann'ın bu yaklaşımı ile birlikte küresel kent olma çabası, kentlerin ekonomik yapısını dönüştürmenin yanı

sıra, mekânsal ve sosyal eşitsizlikleri de derinleştirmektedir. Türkiye'de bu hipotezin en somut yansımalarına İstanbul'da rastlanmaktadır. İstanbul, 1990'lı yıllarda uluslararası finans merkezlerinin, küresel markaların ve lüks konut projelerinin hızla yükseldiği bir mekân hâline gelmiştir (Öktem, 2011). Bu süreçte, kentsel mekân yalnızca bir yaşam alanı olmaktan çıkmış, aynı zamanda küresel sermayenin yatırım ve tüketim alanı olarak şekillenmiştir (Keyder, 2009). Özellikle alışveriş merkezleri, lüks rezidans projeleri ve uluslararası mimari trendlerin etkisiyle kent dokusu derinden değişmiştir. Ancak bu dönüşüm, kent merkezinde yoğunlaşan yatırımlarla çevre bölgelerdeki marjinalleşmeyi artırmış, sosyal ayrışmayı derinleştirmiştir (Bartu Candan & Kolluoğlu, 2008). Ayrıca, Türkiye'deki büyük kentler yalnızca ekonomik değil, kültürel ve politik dönüşüm baskılarıyla da karşılaşmıştır.

Kültürel alanda, uluslararasılaşma ve modernleşme eğilimleri, yerel kimliklerin küresel normlarla harmanlanmasına yol açmıştır. Politik anlamda ise yerel yönetimlerin neoliberal politikaları benimsemesi, kentsel hizmetlerin özelleştirilmesi ve büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerinin hızlanması gibi sonuçlar doğurmuştur (Uzun, 2005). Bu bağlamda, İstanbul gibi küresel kent olma hedefindeki şehirlerdeki dönüşüm, yalnızca fiziksel bir yeniden yapılanmayı değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel anlamda da yeniden şekillenmeyi beraberinde getirmiştir. Başka bir ifadeyle 1990'lar, Türkiye'de ekonomik ve toplumsal yapının hızla dönüşerek kentlerin çehresinde derin izler bıraktığı bir dönemdir. Neoliberal politikaların etkisiyle piyasa odaklı ekonomik düzenin hâkim olduğu bu yıllarda, küresel sermayenin etkisi kentlerin ekonomik, sosyal ve mekânsal dokusunu köklü bir şekilde değiştirmiştir. Kapitalizm, kentlerin mekânsal düzenlemelerinde ticaretin ve tüketimin önceliklendirildiği bir modelin ortaya çıkmasına yol açmış, bu süreçte şehirler ekonomik büyümenin araçları olarak yeniden yapılandırılmıştır. Kentler, yalnızca insanların yaşadığı mekânlar olmaktan çıkarak sermaye birikimi ve tüketim odaklı birer ekonomik alan hâline gelmiştir (Harvey, 2008).

Kentsel alanların ticarileşmesi, bu dönemde dönüşümün en belirgin göstergelerinden biri olmuştur. Şehir merkezleri, büyük iş merkezleri, oteller ve ticari binaların yükselmesiyle tarihi dokularını kaybetmiş, mahalleler ve yerel topluluklar yerlerinden edilmiştir. Özellikle İstanbul gibi tüketim odaklarında bu süreç, geleneksel mahalle yapısının ortadan kalkmasına yol açmış ve tüketim odaklı mekânların ön plana çıkmasıyla şehirlerin sosyal dokusu zayıflamıştır (Bartu Candan ve Kolluoğlu, 2008). Kapitalizmin bu etkisi, şehirlerdeki toplumsal bağları kopararak mahalle kültürünü ve dayanışmayı zayıflatmış, kentlerin yalnızca ekonomik çıkarlar üzerinden şekillenmesine neden olmuştur.

Kamusal alanların azalması, şehirlerin sosyal yaşamını daha da olumsuz etkilemiştir. 1990'larda özel sektör yatırımları öncelik kazanmış ve şehir merkezlerindeki parklar, meydanlar gibi kamusal alanlar göz ardı edilmiştir. Bir zamanlar insanların sosyalleştiği bu alanlar, yerini alışveriş merkezleri ve ticari projelere bırakmıştır (Harvey, 2008). Kamusal mekânların bu şekilde dönüşümü, toplumsal kaynaşmanın azalmasına ve kent yaşamındaki kültürel canlılığın kaybolmasına neden olmuştur. Bu ekonomik ve mekânsal dönüşüm, aynı zamanda kentlerin banliyöleşme sürecini hızlandırmıştır. Orta sınıfın büyümesi ve artan ekonomik refah, şehir merkezlerinden uzaklaşma eğilimini beraberinde getirmiştir. Bu dönemde, İstanbul gibi büyük şehirlerde kapalı siteler ve uydu kentler hızla yaygınlaşmıştır. Güvenlik ve konfor

arayıyla tercih edilen bu yeni yerleşim alanları, kentsel toplulukların parçalanmasına ve sınıfsal ayrışmanın derinleşmesine yol açmıştır (Uzun, 2005). Kapitalizmin banliyöleşme üzerindeki etkisi, sosyal eşitsizlikleri artırarak kentlerin mekânsal ve sosyal yapısında daha derin ayrışmalara neden olmuştur.

Kentlerdeki bu dönüşümün bir diğer önemli boyutu, şehirlerin nüfus yapısındaki hızlı değişimdir. 1990'larda kentsel nüfus oranı dikkat çekici bir şekilde artış göstermiştir. 1980'de nüfusun yalnızca yüzde 43,9'u kentlerde yaşarken, 1990'a gelindiğinde bu oran yüzde 59'a yükselmiştir (TÜİK, 2023). Bu artış, şehirlerin yalnızca fiziksel olarak büyümesine değil, aynı zamanda toplumsal yapılarında köklü değişimlere yol açmıştır. Kırsaldan kente göç eden nüfusun yoğunluğu, şehirlerde sosyal ve ekonomik baskıları artırmış, kentsel mekânlarda daha karmaşık bir yapının oluşmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, 1990'lar Türkiye'nin kentleşme tarihinde, ekonomik ve sosyal dönüşümlerin yoğun bir şekilde yaşandığı bir dönem olmuştur. Kapitalizmin etkisiyle ticarileşen kentsel mekânlar, azalan kamusal alanlar ve hızlanan banliyöleşme süreci, şehirlerin toplumsal yapısını yeniden şekillendirmiştir. Bu dönüşüm, şehirlerdeki eşitsizlikleri derinleştirirken, aynı zamanda kentleşme politikalarının ve planlama süreçlerinin önemini ortaya koymuştur. Türkiye'nin büyük kentlerinde yaşanan bu köklü değişimler, yalnızca o dönemin değil, bugünün kentsel dinamiklerini de anlamak için kritik bir zemin sunmaktadır.

2000'ler: Mekansal Dönüşümün İki Yüzü

2000'li yıllar, Türkiye'de kentleşme politikalarında önemli dönüşümlerin yaşandığı, yerel yönetim reformlarının ve kentsel dönüşüm projelerinin kentleşme sürecine yön verdiği bir dönemdir. Bu dönemde, şehirlerin ekonomik kalkınma ve modernleşme hedefleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmesi amaçlanmıştır. Ancak uygulamalar, çoğunlukla çevresel sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve kentsel kimliğin korunması gibi kritik unsurların göz ardı edilmesiyle sonuçlanmıştır (Keleş, 2023). Bu dönemde çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile yerel yönetimlere daha fazla yetki ve kaynak sağlanmıştır. Bu reformlar, teorik olarak yerel düzeyde daha etkin bir yönetim anlayışı sunmayı hedeflese de, merkezi idarenin güçlü kontrolü ve yerel yönetimlerin kısa vadeli çıkarlarını öncelemesi nedeniyle kentsel rantın yeniden dağıtım aracı olarak kullanılmıştır. Bu durum, uzun vadeli kentsel planlama ve sürdürülebilir gelişim hedeflerinin geri planda kalmasına yol açmıştır (Güzey, 2014).

1999 Marmara Depremi, Türkiye'de kentsel dönüşüm politikalarının hızlanmasına zemin hazırlamış ve afet riskini azaltma gerekçesiyle birçok yasal düzenleme hayata geçirilmiştir. Ancak, bu dönemde yaşanan uygulamalar, depremden çıkarılan derslerin kentleşme süreçlerine yansıtılmadığını ortaya koymuştur. Afet riskine karşı önlemler almak yerine, kentsel dönüşüm projeleri sıklıkla ekonomik rant odaklı bir yaklaşımla ele alınmış ve uzun vadeli planlama yerine kısa vadeli çıkarlar öncelik kazanmıştır. Bu durum, kentlerin plansız ve kontrolsüz bir şekilde büyümesine yol açmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri, özellikle büyük şehirlerde tarihi ve kültürel dokuyu hedef almış, toplumsal hafızayı oluşturan yapıların yıkılmasına neden olmuştur. İstanbul gibi metropollerde, geleneksel mahalleler ve sosyal bağları

güçlendiren yapılar yerlerini alışveriş merkezlerine (AVM) ve lüks konut projelerine bırakmıştır (Bartu Candan & Kolluoğlu, 2008). Bu projeler, kentlerin özgün kimliklerini zayıflatmış, tek tip, kimliksiz bir yapılaşmanın yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda, kentsel dönüşümün toplumsal etkileri de büyük olmuştur; bu süreç, sosyal eşitsizliklerin derinleşmesine ve kent sakinleri arasında mekânsal ayrışmanın artmasına neden olmuştur (Güzey, 2014). Başka bir ifadeyle afet riskine karşı dayanıklı kentler oluşturmak için gerekli olan planlı ve kapsayıcı yaklaşımlar hayata geçirilememiştir. Bunun yerine, kentsel dönüşüm süreçleri sıklıkla toplumsal bağların ve çevresel dengelerin zayıflamasına yol açmıştır. Plansız büyüyen kentsel alanlar, doğal afetlere karşı kentsel dayanıklılığı azaltırken, kentlerin sürdürülebilir gelişim hedeflerinden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, 2000'li yıllar, Türkiye'de kentleşme süreçlerinin ekonomik büyüme ve modernleşme söylemleri çerçevesinde yeniden yapılandırıldığı, ancak plansız ve rant odaklı yaklaşımların kentlerin sosyo-kültürel, çevresel ve ekonomik dengelerini olumsuz etkilediği bir dönem olmuştur. Bu süreçte, deprem gibi doğal afetlerin yarattığı acil durumlara rağmen, kentsel dayanıklılık ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ihmal edilmiştir.

2012'ler: İmar Yetkisinin Devri ve Kırsal Alanların Yok Oluşu

2012'ler Türkiye'nin kentleşme politikalarında köklü değişimlerin yaşandığı ve bu değişimlerin şehirlerin fiziksel, sosyal ve çevresel yapısında derin etkiler bıraktığı bir dönem olmuştur. Bu süreçte kentsel dönüşüm projeleri, büyük altyapı yatırımları ve idari reformlar, kentleşmenin temel dinamiklerini oluştururken, sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik ve yerel kimliğin korunması gibi temel ilkelerin ihmal edildiği uygulamalar dikkat çekmiştir.

2012 yılında çıkarılan ve "Kentsel Dönüşüm Yasası" olarak bilinen 6306 sayılı *Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun*, deprem riskini azaltma gerekçesiyle yasal bir çerçeve sunmuş; ancak uygulamada kentsel dönüşüm projeleri sıklıkla rant odaklı bir yaklaşımla şekillenmiştir. Özellikle İstanbul gibi metropollerde, tarihi ve kültürel dokuların yıkılarak yerlerine alışveriş merkezleri (AVM) ve lüks konut projelerinin inşa edilmesi, kentlerin özgün kimliğini zayıflatmış ve mahalle kültürünün kaybolmasına yol açmıştır (Bartu Candan & Kolluoğlu, 2008). Bu dönüşüm süreci, dar gelirli kesimlerin şehir merkezlerinden uzaklaştırılmasıyla birlikte sosyal dokunun parçalanmasına ve kentlerde toplumsal gerilimlerin artmasına neden olmuştur.

Büyük altyapı projeleri de bu dönemde kentleşme politikalarının temel unsurları arasında yer almıştır. İstanbul'da inşa edilen üçüncü köprü ve üçüncü havalimanı gibi projeler, kentin kuzeyindeki ormanlık alanları ve su havzalarını tehdit ederek çevresel tahribatı hızlandırmıştır. Bu projeler, İstanbul'un hava koridorlarını ve yeşil alanlarını yok etmiş, şehri hızla betonlaşan bir yapıya büründürmüştür (Uzun, 2015). Çevresel sürdürülebilirliğin göz ardı edilmesi, yalnızca doğal ekosistemleri değil, kentlerin uzun vadeli yaşanabilirliğini de olumsuz etkilemiştir. Aynı dönemde kırsal yapıyı etkileyen 6360 sayılı, *literatürde de Bütünşehir Yasası olarak da bilinir yasa* yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, büyükşehir belediyelerinin sayısını 16'dan 30'a çıkararak yetki alanlarını il sınırlarına kadar genişletmiş, nüfusun yüzde 90'ından fazlasını büyükşehir belediyelerinin yönetimine tabi kılmıştır (Güzey, 2014). Yapılan bu düzenleme,

kırsal alanlarda derin ve yapısal değişimlere yol açmış; köylerin ve belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak bu yerleşimler mahallelere dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm, kırsal alanları büyükşehir belediyelerinin imar yetkisi kapsamına sokmuş ve kırsal bölgelerin hızlı bir şekilde kentleşme sürecine girmesini tetiklemiştir. Geleneksel olarak tarım ve hayvancılıkla geçinen bu bölgelerde, ekonomik ve sosyal yapı ciddi biçimde dönüşmüş; konut ve ticaret projelerinin artışı, kırsal üretim faaliyetlerinin azalmasına ve yerel yaşam dinamiklerinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu süreç, kırsal kimliğin erozyona uğramasına ve kırsal alanların kentleşmenin baskısı altında ekonomik ve ekolojik dengelerinin bozulmasına yol açmıştır. (Keleş, 2023). Başka bir ifadeyle, kırsal alanların imara açılması, doğal alanların yapılaşma baskısı altında dönüşmesine neden olmuştur. Ayrıca, kırsal nüfusun büyükşehir belediyelerinin altyapı ve hizmet baskısıyla karşı karşıya kalması, bu bölgelerdeki yerel ihtiyaçların göz ardı edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu süreç, kırsal yaşamın kimliğini ve dinamiklerini zayıflatarak, doğal alanların hızla tahrip olmasına yol açmıştır. (Karaman, 2013).

Türkiye'de yaşanan tüm bu süreç, hızlı kentleşme ve büyüme süreçleri, planlı şehirleşme hedeflerinden saparak sık sık imar ve vergi aflarıyla desteklenen bir yapılaşma modeline evrilmiştir. Bu dönemde, kentleşmenin temel dinamikleri, genellikle kontrolsüz büyüme ve plansız yapılaşma ekseninde şekillenmiştir. 1948 yılından bu yana 20 kez imar affı uygulanmış olup, 2002 yılından sonra bu uygulamalar daha da yoğunlaşmıştır. Özellikle 2002 yılından itibaren yaklaşık her 1,5 yılda bir vergi affı çıkarılmış ve toplamda 7 kez imar affı hayata geçirilmiştir. Bu aflar, kentleşme sürecinde düzen ve denetim ilkelerini zayıflatmış; kaçak yapılaşmanın teşvik edilmesine ve şehirlerin plansız büyümesine neden olmuştur. İmar barışı, düzenli kentleşmeyi teşvik etmek, imar sorunlarını çözmek, devlete gelir sağlamak ve kaçak yapılarla ilgili sorunları çözmek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca, imar barışı kapsamında Doğu Karadeniz Bölgesi gibi bölgelerde mülkiyet hakları kazanma düşüncesiyle yapılaşmanın hızlandığı gözlenmektedir. 2018'de yapılan imar affıyla Türkiye genelinde toplamda 3 milyon 152 bin yapı kayıt belgesi verilmiş olup, depremin etkilediği 11 ilde ise yaklaşık olarak 300 bin yapı kayıt belgesi verilmiştir.

Şehirlerimizdeki kentsel dinamiklerin gerilemesi karmaşık ve çok yönlü bir konu olsa da, umut verici işaretler var. Son yıllarda, sürdürülebilir kentsel gelişim ve kültürel mirasın korunması konusundaki farkındalık giderek artıyor. Tabandan gelen hareketler ve sivil toplum kuruluşları, daha kapsayıcı ve topluluk odaklı kentsel planlama için güçlü bir şekilde savunuculuk yapıyor. Ayrıca, bazı şehirler kamusal alanları canlandırmak, toplu taşımaya yatırım yapmak ve topluluk etkileşimini teşvik eden karma kullanımlı projeler geliştirmek için önemli adımlar atıyor. Şimdi asıl zorluk, bu olumlu girişimlerin üzerine inşa ederek daha geniş bir vizyon oluşturmak. Şehirlerimizin yanı sıra kırsal alanlarımızı da kapsayan yeni bir bakış açısına ihtiyaç var. Sürdürülebilir ve yaşanabilir şehirler için, toplulukların ihtiyaçlarına odaklanan, doğal kaynakları koruyan ve sosyal uyumu destekleyen bir planlama anlayışı benimsenmeli. Bir sonraki adım, yerel yönetimlerin bu vizyonu sahiplenmesi ve toplumu sürece dahil etmesidir. Bu yeni vizyon, şehirlerimizi geleceğe hazırlarken, aynı zamanda kırsal alanlarımızı da koruyacak bir dengeyi sağlamalı.

İKİNCİ BÖLÜM: GEÇMİŞİN İZLERİYLE SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR GELECEK İNŞASI

Bir önceki kısımda, Türkiye'deki kentleşme sorunlarının açıklanmasında planlama, kimlik, sürdürülebilirlik ve yasal düzenlemeler gibi anahtar kavramların belirleyici bir rol oynadığı görülmüştür. Bu kavramlar, kentlerin karşılaştığı zorlukları anlamamıza olanak sağlarken, çözüm odaklı yaklaşımlar geliştirilmesi için de bir çerçeve sunmuştur. Bu bölümde ise aynı anahtar kavramlar temel alınarak, uluslararası örneklerden ilhamla çözüm önerileri geliştirilmiştir. Sunulan bu öneriler, farklı şehirlerin deneyimlerinden faydalanarak Türkiye'deki kentleşme sorunlarına yönelik uygulanabilir ve sürdürülebilir stratejiler oluşturmayı hedeflemektedir. Bu raporda sunulan çözüm önerileri, yalnızca burada ele alınanlarla sınırlı değildir; aksine, bu öneriler daha da geliştirilip çeşitlendirilebilir. Şehirlerin karşılaştığı sorunlar dinamik ve çok boyutlu olduğundan, çözüm yolları da sürekli olarak yenilenmeli ve farklı yaklaşımlarla zenginleştirilmelidir. Bu bağlamda önerilerimiz, şehirlerin yerel dinamiklerini, toplumsal ihtiyaçlarını ve çevresel gerekliliklerini göz önünde bulundurarak daha geniş bir perspektifle ele alınabilir.

1. Planlama: Geleceği Şekillendiren Anahtar

Planlama, şehirlerin kolektif hafızalarının korunması ve toplumsal yapının geleceğe taşınmasında hayati bir rol oynar. İlhan Tekeli'nin açık plan-kapalı plan kavramı, kentsel planlamanın toplumsal dinamikler ve mekân arasındaki ilişkileri anlamak için çok değerli bir çerçeve sunar. Tekeli'ye göre, açık plan yaklaşımı, değişen şartlara uyum sağlayabilen, toplulukların aktif katılımına izin veren esnek bir yapı sunarken; kapalı plan anlayışı, daha katı ve merkezîyetçi bir yaklaşımla kentsel gelişimi sınırlandırır. Kapalı planlama, yerelin özgünlüğünü dikkate almadığı için sıklıkla toplumsal çatışmalara ve ekolojik tahribatlara yol açar. Bunun aksine açık planlama anlayışı, toplumun şehrin geleceğine dair söz sahibi olmasını sağlayarak daha sürdürülebilir bir kentsel gelişim modelini mümkün kılar (Tekeli, 2023).

Ne yazık ki Türkiye'de kentsel planlama anlayışı, tarihsel olarak merkezîyetçi ve kısa vadeli çıkarılara odaklı bir modelden öteye geçememiştir. Bu durum, planlamanın uzun vadeli vizyon eksikliği, yerel dinamiklerin göz ardı edilmesi ve toplumsal katılımın sınırlı olması gibi temel sorunları da beraberinde getirmiştir. Son yıllarda yapılan kentsel dönüşüm projeleri, genellikle rant odaklı yaklaşımlar nedeniyle toplumsal ve çevresel sorunları daha da derinleştirmiştir. Son yıllarda yaşanan depremler, seller gibi felaketler ise bu anlayışın ne denli yetersiz olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Özellikle yaşanan depremler sonrasında gözlemlenen altyapı çökmeleri, koordine edilmemiş kurtarma çalışmaları ve dayanıksız yapılaşma, yerel dinamikleri yok sayan kapalı planlama uygulamalarının sonucudur. Bu felaket, şehir planlamasında dayanıklılık ve topluluk odaklı yaklaşımların hayati önemini bir kez daha vurgulamıştır.

Uluslararası deneyimler, açık planlama anlayışının başarılı uygulamalarını gözler önüne sermektedir. Örneğin, Japonya'da 2011 Tohoku Depremi sonrasında başlatılan yeniden yapılanma süreci, topluluk katılımını merkeze alan bir model olarak dikkat çekmektedir. Deprem bölgesinde oluşturulan yeni şehir planları, yerel halkın aktif katılımıyla şekillenmiş ve afet dayanıklılığı ile ekolojik sürekliliği önceliklendiren bir yaklaşımla hayata geçirilmiştir. Bu süreç,

toplulukların ihtiyaçlarını merkeze alarak, dayanıklı ve sürdürülebilir bir kentsel yapı oluşturma'nın mümkün olduğunu göstermiştir (Shaw, R., & Takeuchi, Y, 2012).

Benzer şekilde, Hollanda'nın su yönetimi ve şehir planlamasındaki yenilikçi yaklaşımı, hem ekosistemi koruyan hem de insan odaklı bir çerçeveye sunmaktadır. Rotterdam şehrinde uygulanan "Water Squares" projeleri, bu anlayışın en dikkat çekici örneklerinden biridir. Bu projeler, yağmur sularını biriktirerek su baskınlarını önlerken aynı zamanda toplumsal buluşma noktaları olarak hizmet veren çok işlevli alanlar yaratmıştır. Bu tür projeler, açık planlama anlayışının dayanıklılık ve çok yönlülük prensiplerini nasıl birleştirebileceğini somut bir şekilde ortaya koymaktadır (de Urbanisten, 2025).

Danimarka'nın başkenti Kopenhag ise iklim değişikliğiyle mücadele ve su baskınlarını önleme konusunda geliştirdiği "Cloudburst Management Plan" ile öne çıkmaktadır. Bu plan, şehrin sokaklarının ve parklarının suyun doğal akışını destekleyecek şekilde yeniden tasarlanmasını ve yeşil altyapının genişletilmesini hedeflemektedir. Kopenhag örneği, açık planlama sayesinde iklim dayanıklılığı ile yaşam kalitesi arasındaki dengenin nasıl sağlanabileceğini göstermesi açısından önemli bir modeldir (City of Copenhagen, 2012).

Bir diğer dikkat çekici örnek ise Medellín, Kolombiya'dan gelmektedir. Medellín, topluluk katılımını esas alan kentsel gelişim projeleriyle suç oranlarını düşürmüş ve toplumsal bütünlüşmeyi artırmayı başarmıştır. Şehrin "Metrocable" projesi, düşük gelirli mahalleleri şehrin merkeziyle bağlayan bir teleferik sistemi olarak, açık planlama anlayışının toplumsal eşitlik ve kapsayıcılık boyutlarına vurgu yapmaktadır. Bu proje, yalnızca fiziksel bir ulaşım çözümü sunmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren bir araç haline gelmiştir. Bu örnekler, açık planlama anlayışının farklı coğrafyalarda ve farklı ihtiyaçlara yönelik olarak nasıl başarılı bir şekilde uygulanabileceğini göstermektedir. Türkiye'de kentsel planlama politikalarının da bu tür yaklaşımlardan ilham alarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir (WRI Ross Center Prize for Cities, 2025).

Toplum katılımını merkeze alan, dayanıklılığı ve esnekliği önceliklendiren, aynı zamanda yerel dinamiklere uygun çözümler sunan bir planlama anlayışı, Türk şehirlerinin daha sürdürülebilir, kapsayıcı ve yaşanabilir hale gelmesi için kritik bir adım olacaktır. Bu doğrultuda, planlama süreçlerinin halkın aktif katılımıyla şekillenmesi büyük önem taşımaktadır. Halkın şehre dair ihtiyaç ve önceliklerini belirleyebileceği platformlar oluşturulmalı ve bu süreçler karar alma mekanizmalarına entegre edilmelidir. Böylece yerel bilgi ve toplumsal ihtiyaçlar, kentsel gelişim projelerine dahil edilerek daha etkili ve kapsayıcı çözümler üretilebilir. Aynı zamanda, kentsel yapılar, hızlı değişen ekonomik, sosyal ve çevresel koşullara uyum sağlayacak şekilde esnek bir yapıda tasarlanmalıdır. Esneklik, farklı ihtiyaçlara cevap verebilmek için çeşitliliği ve yeniliği teşvik ederken; dayanıklılık bu yapıların uzun ömürlü olmasını ve toplumsal krizlere karşı direnç göstermesini sağlar. Bu 2 unsur, şehirlerin hem bugünkü hem de gelecekteki zorluklara karşı hazırlıklı olmasını mümkün kılar. Bunun yanı sıra, uluslararası iyi uygulamalardan öğrenmek ve bu deneyimleri Türkiye'nin yerel dinamiklerine uygun şekilde uyarlamak da önemli bir adımdır. Hollanda, Japonya, Danimarka ve Kolombiya gibi ülkelerdeki başarılı örnekler, sürdürülebilir ve kapsayıcı şehirler inşa etme konusunda ilham verici modeller sunmaktadır. Başka bir ifadeyle planlama süreçlerinin bu ilkeler çerçevesinde

yeniden tasarımı, Türk şehirlerinin sadece fiziksel değil, sosyal ve kültürel anlamda da daha yaşanabilir, adil ve kapsayıcı bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır.

2. Şehirlerin Kimliği: Tarihi ve Kültürel Dokunun Korunması İçin Stratejik Yaklaşımlar

Bir önceki bölümde de vurguladığımız gibi, bir şehrin kimliği, o şehirde yaşayan insanların aidiyet duygusunu besleyen en güçlü bağlardan biridir. Ancak, son yıllarda bu bağ giderek zayıflamakta ve yerini ticarileşmenin dayattığı tekdüze, ruhsuz yapılara bırakmaktadır. Şehirlerin özgün kimliklerini oluşturan tarihi, kültürel ve sosyal dokular, hızla silinme tehlikesiyle karşı karşıya kalırken, bu durum hem geçmişin mirasını hem de geleceğin umutlarını yitirme riskini beraberinde getirmektedir. Ancak, bu kayıp aynı zamanda bir fırsat da sunmaktadır: Şehirlerimizi yeniden kimlik kazandırarak, yaşayan, nefes alan ve toplumsal bağları güçlendiren alanlara dönüştürmek mümkündür. Bu dönüşüm, geçmişin değerlerini koruyarak geleceğin vizyonuyla harmanlayan bir yaklaşımla, şehirlerimizi daha yaşanabilir ve anlamlı kılabilir. Bu anlamda, şehirlerin kimliğini yeniden inşa etmek ve toplumsal bağları güçlendirmek için önemli çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Yerel zanaat ve endüstrilerin desteklenmesi, tarihi ve kültürel dokunun korunmasına yönelik stratejik yaklaşımlar, kamusal alanların güçlendirilmesi, çevresel sürdürülebilirliği destekleyen yenilikçi uygulamalar ve adil yönetim modelleri gibi öneriler, şehirlerimizin geleceğini şekillendirmek için güçlü bir temel sunmaktadır. Bu öneriler, şehirlerimizi yalnızca fiziksel olarak değil, sosyal ve kültürel anlamda da daha yaşanabilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir hale getirecek bir dönüşümün kapısını aralamaktadır.

- **Yerel Zanaat ve Endüstrilerin Desteklenmesi:** Yerel zanaat ve endüstriler, bir şehrin veya bölgenin kültürel mirasını yansıtan, tarihsel ve ekonomik değer taşıyan önemli unsurlardır. Bu zanaatlar, hem geleneksel el sanatlarını hem de yerel endüstrilerin üretim süreçlerini kapsar. Bu alanlar, genellikle yerel halk tarafından yapılan el işçilikleri, doğal malzemelerle üretilen ürünler, yerel dokuma, seramik, ahşap işçiliği gibi pek çok farklı alanda kendini gösterir. Aynı zamanda bu zanaatlar, bölgesel ekonominin gelişmesine katkı sağlarken; kültürel kimliği ve toplumsal bağları güçlendiren önemli bir yer tutar. Bunun için devlet, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilen çeşitli politikalar gereklidir. Bu destek politikaları, yerel zanaatkarların ekonomik açıdan güçlenmesini, üretimlerinin artmasını ve pazarlama alanında daha geniş bir kitleye ulaşmalarını sağlamalıdır. Örneğin, İtalya'nın **Floransa kentinde** geleneksel zanaatkarların korunması ve desteklenmesi için tarihi Oltrarno bölgesinde yerel yönetimler tarafından atölye projeleri ve eğitim programları düzenlenmektedir. Bu tür girişimler, zanaatkarların sürdürülebilir üretim yapmalarını teşvik etmekte ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamaktadır (Esenler Şehir Düşünce Merkezi, 2019). Benzer şekilde **Hindistan'ın Jaipur şehri**, "Jaipur Rugs" gibi girişimlerle geleneksel halı dokuma zanaatını destekleyerek dünya çapında bir pazar yaratmıştır. Japonya'nın Kyoto şehrinde ise yerel mutfağın sürdürülebilirliğini sağlamak için "Kyoto Cuisine Revitalization Program" gibi projeler başlatmıştır (Kyoto Tourism, 2024). Bu girişimler, hem yerel istihdamı artırmış hem de zanaatın uluslararası

tanınırlığını sağlamıştır. Belirtilen bu tür örnekler, yerel kültürel dinamiklerin nasıl yeniden canlandırılabilirliğine dair hem pratik hem de sürdürülebilir çözümler sunmaktadır. Türkiye de şehirlerini bu perspektiften değerlendirerek kendi yerel zenginliklerini öne çıkaran ve uluslararası boyutta tanınırlığını artıran projelere öncelik vermelidir.

- **Tarihi Dokuya Saygı: Koruma ve Sürdürülebilir Restorasyon:** Tarihi doku, bir şehrin veya bölgenin geçmişini, kültürünü, kimliğini ve estetiğini yansıtan önemli bir unsurdur. Bu doku, sadece yapıların fiziksel varlığıyla sınırlı olmayıp, aynı zamanda toplumların tarihsel süreçleriyle şekillenmiş bir yaşam biçimini ve kültürel mirası temsil eder. Tarihi yapılar ve alanlar, zaman içinde birçok farklı etkene maruz kalabilir; doğal aşınma, insan müdahalesi, ekonomik değişimler ve sosyo-kültürel gelişmeler gibi etmenler, tarihi dokunun zarar görmesine yol açabilir. Bu nedenle, tarihi dokuya saygı göstermek, onu korumak ve sürdürülebilir bir şekilde restorasyonunu sağlamak, şehirlerin kültürel mirasını geleceğe taşımak açısından büyük önem taşır. Koruma ve sürdürülebilir restorasyon, tarihi yapıların orijinal özelliklerini bozmadan, modern ihtiyaçlarla uyumlu hale getirilmesi sürecidir. Bu yaklaşım, tarihi dokunun fiziksel ve kültürel değerlerine zarar vermeden, onun yaşatılmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Tarihi binaların restorasyonu sadece estetik bir müdahale değil, aynı zamanda toplumların hafızalarını ve kimliklerini koruma amacını taşır. Uluslararası düzeyde bu yaklaşıma örnek teşkil eden projeler bulunmaktadır. Örneğin **Fransa'nın Strasbourg şehrindeki "Grande Île" bölgesi**, UNESCO Dünya Mirası Alanı olarak tescil edilmiş olup, burada tarihi dokunun korunmasına yönelik başarılı çalışmalar yürütülmüştür. Bölgede gerçekleştirilen restorasyon projelerinde, çağdaş tekniklerle tarihî yapılar restore edilmiş, bu süreçte orijinal malzemelerin kullanımı ön planda tutulmuştur. Ayrıca, enerji verimliliği gibi modern gereksinimlerle tarihî yapıların uyumlaştırılması sağlanmıştır (UNESCO World Heritage Centre, 2025a). Benzer bir başarı örneği, **İtalya'nın Venedik şehrinde** görülebilir. Şehrin karakteristik kanallarını ve tarihi yapısını koruma amacıyla hem fiziksel restorasyon çalışmaları hem de su seviyesindeki değişimlerin etkisini azaltmaya yönelik mühendislik projeleri uygulanmaktadır. Özellikle Venedik Lagünü'nde yer alan Saint Mark Bazilikası'nın restorasyonu, eski yöntemlerle çağdaş teknolojilerin bir arada kullanıldığı bir projedir (Basilica di San Marco, 2025). **İspanya'nın Toledo şehri**, tarihi şehir dokusunun korunması konusunda örnek gösterilen bir diğer projeye ev sahipliği yapmaktadır. Şehirde, ortaçağdan kalma yapılar ve dar sokaklar, sürdürülebilir şehir planlaması ilkeleriyle koruma altına alınmış ve modern kent yaşamıyla uyumlu hale getirilmiştir. Burada gerçekleştirilen çalışmalar, tarihi dokunun günlük yaşama entegre edilebileceğini ortaya koymaktadır (UNESCO World Heritage Centre, 2025b). **Japonya'daki Kyoto şehri**, tarihi mahallelerin korunması konusunda Asya'daki en önemli örneklerden biridir. Gion bölgesinde yürütülen restorasyon çalışmaları, geleneksel ahşap yapıları korumayı amaçlamaktadır. Ayrıca, burada uygulanan yasal düzenlemelerle tarihi mahallelerde yapı değişiklikleri sıkı bir şekilde denetlenmekte ve özgün doku korunmaktadır. Bu uluslararası örnekler, tarihi dokuya saygı anlayışının hem bölgesel hem de küresel ölçekte uygulanabilirliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Tarihi yapıları restore ederken, çağdaş tekniklerin özgün mimariyle uyum içinde kullanılması, bu projelerin sürdürülebilirliğini artırmaktadır. Aynı zamanda, yerel halkın bu süreçte da-

hil edilmesi, koruma projelerine toplumsal sahiplenme duygusunu da kazandırmaktadır (Japan National Tourism Organization, 2025). Bu tür projeler, gelecekte tarihî mirasın korunması adına güçlü modeller oluşturmaktadır. Türkiye'de de, özellikle tarihi şehirlerin korunması ve restorasyonu konusunda benzer yaklaşımlar benimsenmelidir. Türk kültürel mirası, zengin tarihi yapıları ve anıtlarıyla büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, restorasyon projelerinde çağdaş tekniklerin ve yerel halkın katılımının bir arada kullanılması, Türkiye'nin tarihî mirasını koruma ve yaşatma konusunda önemli bir adım olacaktır.

- **Kamusal Alanları Güçlendirme: Şehirlerin sosyal hayatı, güçlü bir kamusal alan ağıyla canlanır. Ancak son yıllarda bu alanların ihmali, toplumsal dayanışmayı ve ortak yaşam kültürünü zayıflatmıştır.** Şehirlerin sosyal dokusunu yeniden canlandırmak için kamusal alanlar üzerinde kapsamlı politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, uluslararası düzeyde başarıyla uygulanmış örneklerden ilham alınabilir. Özellikle parklar, meydanlar ve yaya dostu buluşma noktaları, şehirlerin sosyal hayatını güçlendirmek için öncelikli olarak ele alınmalıdır. Örneğin New York'ta, kullanılmayan bir demir yolu hattının dönüştürülmesiyle oluşturulan **High Line**, şehrin Chelsea bölgesine yeni bir canlılık kazandırmıştır. 1930'larda yük taşımacılığı için inşa edilen bu yükseltilmiş demir yolu hattı, 1980'lerde kullanım dışı kalmıştır. 1999 yılında kurulan "Friends of the High Line" adlı sivil toplum örgütü, hattın korunması ve kamusal bir parka dönüştürülmesi için çalışmalar başlatmıştır. 2006 yılında başlayan dönüşüm süreci, 2009 yılında parkın ilk bölümünün açılmasıyla sonuçlanmıştır. High Line, sadece bir park olmanın ötesinde, kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan ve toplulukları bir araya getiren bir mekân olarak hizmet vermektedir (The High Line, 2025.). Diğer bir örnek olarak, **Superkilen Park, Kopenhag**, Danimarka'da çok kültürlü bir mahallede yer alan, toplumsal katılım temelli tasarımıyla dikkat çeken bir kamusal alan olarak karşımıza çıkmaktadır. 2012 yılında BIG (Bjarke Ingels Group), Topotek1 ve Superflex iş birliğiyle tamamlanan bu park, mahalle sakinlerinin katkılarıyla şekillendirilmiştir. Parkta, Japonya'dan kiraz ağaçları, Fas'tan mozaikler ve Amerika'dan basketbol potaları gibi farklı coğrafyalardan objeler yer almakta, bu sayede kültürel çeşitliliği yansıtan bir ortam sunulmaktadır. Superkilen, kamusal alanın topluluklara ait kimlikleri görünür kılma ve çeşitliliği kutlama işlevini başarıyla yerine getirmektedir (ArchDaily, 2012).
- **Erişilebilirlik Odaklı Modern Kentleşme Yaklaşımları:** Araba merkezli kentleşme, şehirlerin mekânsal düzenini bozarak sosyal, ekonomik ve çevresel dengesizliklere yol açmaktadır. Bu durum, yalnızca ulaşımı değil, şehirlerin genel erişilebilirlik düzeyini de olumsuz etkiler. Sürdürülebilir ve erişilebilir kentleşme anlayışı, şehirlerin herkes için eşit fırsatlar sunan ve çevreyle uyumlu bir şekilde büyümesini sağlar. Başka bir ifadeyle erişilebilirlik, modern kentleşmenin merkezinde yer almalıdır. Engelli bireyler, gençler, yaşlılar ve çocuklar dahil olmak üzere herkesin kamusal alanlara, hizmetlere ve ulaşım sistemlerine kolayca erişmesini sağlayacak altyapılar tasarlanmalıdır. Örneğin, Kopenhag, erişilebilir kentleşme politikasının bir parçası olarak, özellikle **"Cykelslangen" (Bisiklet Yılanı)** gibi yenilikçi projelerle dikkat çekmektedir. Bu yükseltilmiş bisiklet yolu, yalnızca bisikletliler için tasarlanmış olup, engelli bireyler ve yayalar için ayrı yollar sunarak herkesin hareket özgürlüğünü desteklemektedir. Şehir genelindeki kaldırımlar, düşük seviyeli bordürler ve

geniş yürüyüş yolları ile donatılmış, böylece çocuk arabaları, tekerlekli sandalye kullanıcıları ve yaşlı bireyler için de uygun hale getirilmiştir. Ayrıca Kopenhag'daki metro ağı, istisnasız her istasyonda asansörlerin ve rampaların bulunmasıyla erişilebilirlik açısından örnek bir sistemdir. Bunun yanı sıra, toplu taşıma araçlarının tamamı düşük tabanlı olup, kolay iniş ve binış imkânı sağlamaktadır. Şehir, bu tür projelerle sadece erişimi kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda çevre dostu, insan odaklı bir kentleşme politikası benimseyerek sürdürülebilir bir model ortaya koymuştur (Visit Copenhagen, 2025). Benzer şekilde, **Paris'in "15 Dakikalık Şehir"** (Fransızca: *Ville du Quart d'Heure*) konsepti, Belediye Başkanı Anne Hidalgo'nun liderliğinde uygulanmaya başlanan bir kentleşme modelidir. Bu yaklaşım, şehir sakinlerinin tüm temel ihtiyaçlarını (iş, eğitim, sağlık, alışveriş, rekreasyon gibi) yaşadıkları yerden 15 dakika içinde yürüyerek veya bisikletle karşılayabilecekleri bir şehir planlama modelini ifade eder. Bunun yanı sıra; kentleşmenin erişilebilirlik ilkelerine uygun olarak yönlendirilmesi, şehir merkezi ile banliyö bölgeleri arasında güçlü bir bağlantının kurulmasını gerektirir. Örneğin **Tokyo'nun çok yönlü tren ve metro ağı**, erişilebilir kentleşme ilkelerine uygun olarak, şehir merkezi ile çevre bölgeleri arasında güçlü bir bağlantı sağlayan en başarılı örneklerden biridir. Tokyo Metropol Alanı, Japonya Demiryolları (JR) ve çok sayıda özel tren hattının entegrasyonu sayesinde, banliyölerden şehir merkezine hızlı ve kolay erişim sunar. Bu model, hem toplu taşıma kullanımını artırarak çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunmuş hem de çevre bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasını desteklemiştir. **Londra'nın Crossrail (Elizabeth Line)** projesi, benzer bir erişilebilirlik ve sürdürülebilir kentleşme yaklaşımını temsil eder. Crossrail, şehir merkezini çevreleyen bölgelerle entegre ederek, hem Londra içindeki hem de dışındaki yerleşim alanlarına hızlı ve verimli ulaşım sağlamıştır.

3. Sürdürülebilir Geleceğin Şehirleri

Çevre dostu kentleşme, sürdürülebilir şehir planlamasının temel unsurlarından biridir ve kentleşme sorunlarının çözümünde kritik bir rol oynamaktadır. Hızla büyüyen şehirler, doğal kaynakları aşırı şekilde tüketirken, aynı zamanda çevresel sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada çevre dostu kentleşme, karbon emisyonlarını azaltarak çevresel sürdürülebilirliği desteklerken, aynı zamanda şehirleri daha kapsayıcı, verimli ve yaşanabilir hale getiren yenilikçi çözümler sunar. Bu yaklaşım, kentleşme sürecindeki aşırı tüketime, kirliliğe ve altyapı yetersizliklerine karşı etkili bir çözüm sunarak, hem mevcut sorunların üstesinden gelmeyi hem de gelecekteki olası krizlerin önüne geçmeyi sağlar. Bu sayede, şehirler yalnızca çevresel sürdürülebilirlik sağlamakla kalmaz, aynı zamanda daha dengeli, erişilebilir ve toplumsal refahı artıran bir yapıya kavuşur. Bu yaklaşım, karbon emisyonlarını azaltarak çevresel sürdürülebilirliği desteklerken, aynı zamanda şehirleri daha kapsayıcı, verimli ve yaşanabilir hale getiren yenilikçi çözümler sunar.

- **Enerji Verimli Binalar:** Enerji verimli binalar, sürdürülebilir kentleşme süreçlerinin temel taşlarından biridir. Bu binalar, enerji tüketimini minimuma indirmek, çevresel etkiyi azaltmak ve kullanıcılarına ekonomik avantajlar sağlamak amacıyla tasarlanır. Gelişmiş yalıtım sistemleri, yenilenebilir enerji kaynaklarının entegrasyonu, enerji geri kazanım mekanizmaları ve pasif bina tasarımı gibi yenilikçi çözümlerle, enerji verimli binalar kar-

bon emisyonlarını azaltırken, yaşam kalitesini artırır. Örneğin Almanya'nın Freiburg şehrindeki **Vauban Mahallesi**, sıfır karbon emisyonu hedefiyle inşa edilmiş bir ekolojik yerleşim bölgesidir. Güneş panelleri, enerji verimli bina tasarımı ve pasif ev teknolojileri ile bölge, enerji tasarrufu sağlamakta ve çevresel ayak izini minimuma indirmektedir (Sirel, 2017).

- **Akıllı atık yönetimi:** Bu yapı, şehirlerde atıkların çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerini minimize etmek amacıyla geliştirilen yenilikçi sistemleri kapsar. Bu yönetim modeli, teknolojinin yardımıyla atıkların toplanması, ayrıştırılması, geri dönüştürülmesi ve bertaraf edilmesi süreçlerini optimize eder. Sensör tabanlı çöp kutuları, otomatik ayrıştırma sistemleri, biyolojik atık geri dönüşümü ve enerji üretimi gibi uygulamalar, akıllı atık yönetiminin temel unsurlarını oluşturur. Bu yaklaşım, yalnızca atık miktarını azaltmakla kalmaz, aynı zamanda kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlar ve şehirlerin çevresel sürdürülebilirliğine katkıda bulunur. Örneğin **Seul, (Güney Kore)** "Zero Waste City" programı ile sıfır atık hedefini benimseyen öncü şehirlerden biridir. Şehirdeki akıllı çöp toplama sistemleri, atık kutularına yerleştirilen sensörler sayesinde doluluk seviyesini izler ve çöp toplama araçlarının rotalarını optimize eder. Bunun yanı sıra, geri dönüşüm merkezleri ve organik atıklardan enerji üretim tesisleri, atıkların yeniden değerlendirilmesini sağlayarak atık miktarını büyük ölçüde azaltmıştır (Milken Scholars, 2020).
- **Yeşil alan yönetimi:** Bu model, şehirlerde ekolojik dengeyi korumak, yaşam kalitesini artırmak ve çevresel sürdürülebilirliği desteklemek amacıyla doğal alanların planlanması, korunması ve geliştirilmesini ifade eder. Bu yaklaşım, parklar, bahçeler, yeşil çatılar, dikey bahçeler ve rekreasyon alanları gibi kentsel yeşil altyapıların oluşturulmasını ve etkin bir şekilde kullanılmasını içerir. Yeşil alan yönetimi, sadece estetik faydalar sağlamakla kalmaz, aynı zamanda biyolojik çeşitliliği artırır, hava kalitesini iyileştirir, şehirlerdeki ısı adası etkisini azaltır ve vatandaşlar için daha sağlıklı bir yaşam ortamı sunar. **Singapur, "Bahçe Şehri"** konseptiyle bu alanda öne çıkan şehirlerden biridir. Şehirde, su geçirmez yüzeylerin azaltılması ve yağmur suyunun depolanmasına olanak tanıyan yeşil altyapı çözümleri uygulanmıştır. Özellikle, çatılarda yeşil alanlar ve binaların cephelerinde dikey bahçeler, kentin doğal görünümünü artırırken mikro iklim üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır. **Gardens by the Bay** projesi, bu çabaların en dikkat çekici örneklerinden biridir. Proje kapsamında, devasa ağaç benzeri yapıların (Supertree Grove) üzeri bitki örtüsüyle kaplanmış ve bu yapılar, güneş enerjisi üretimi, yağmur suyu toplama ve havalandırma sistemleriyle entegre edilmiştir. Bunun yanında, bulundurduğu biyolojik çeşitlilikle ziyaretçilere hem eğitici hem de dinlendirici bir deneyim sunmaktadır (Gardens by the Bay, 2025).
- **Yenilenebilir Enerji Kullanımı:** Yenilenebilir enerji kullanımı, fosil yakıtların çevresel etkilerini azaltmak ve enerji üretimini sürdürülebilir hale getirmek amacıyla güneş, rüzgar, su ve biyokütle gibi doğal kaynakların enerji üretiminde kullanılmasıdır. Bu yaklaşım, karbon emisyonlarını azaltırken enerji güvenliğini artırır ve iklim değişikliğiyle mücadelede kritik bir rol oynar. Yenilenebilir enerji, şehirlerin kentsel enerji sistemlerine entegre edildiğinde, hem çevresel hem de ekonomik sürdürülebilirliği destekleyen bir model sunar.

Bu anlamda İzlanda'nın başkenti Reykjavik'deki uygulama dikkat çekmektedir. Reykjavik, enerji ihtiyacının büyük bir kısmını jeotermal enerji ve hidroelektrik santrallerden karşılayan sürdürülebilir bir şehir modelidir. Şehirdeki evlerin %90'ından fazlası jeotermal enerji ile ısıtılmaktadır, bu da fosil yakıtlara bağımlılığı büyük ölçüde azaltmıştır. Bu yenilikçi enerji kullanımı, Reykjavik'in karbon emisyonlarını minimuma indirmesine ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasına katkı sağlamaktadır (Orkustofnun, 2025).

- **Su Yönetimi ve Dirençlilik:** Bu sistem, şehirlerin iklim değişikliği ve artan doğal afet risklerine karşı dayanıklılığını artırmak amacıyla tasarlanmış strateji ve uygulamaları kapsar. Bu yaklaşım, su baskınlarını önlemek, yağmur suyu ve yer altı suyu kaynaklarını etkin bir şekilde yönetmek ve aynı zamanda bu sistemleri şehirlerin sosyal ve estetik ihtiyaçlarıyla bütünleştirmek üzere geliştirilmiştir. Su yönetimi çözümleri, şehirlerin hem ekolojik dengeyi korumasına hem de sosyal yaşamı zenginleştirmesine olanak tanır. **Hollanda'nın Rotterdam şehri**, bu alanda dünya çapında öne çıkan bir örnektir. Deniz seviyesinin altında yer alan Rotterdam, iklim değişikliği kaynaklı su baskınlarıyla mücadele etmek için yenilikçi çözümler geliştirmiştir. Şehirde inşa edilen "su meydanları", bu çabaların en dikkat çekici örneklerindedir. Bu alanlar, yağmur suyunu toplamak ve depolamak amacıyla tasarlanmış olup, aynı zamanda halkın sosyalleşme ve etkinlik alanı olarak hizmet vermektedir. Örneğin, Benthemplein Su Meydanı, yağmur yağmadığında bir basketbol ve dinlenme alanı olarak kullanılmakta, şiddetli yağış sırasında ise suyu geçici olarak depolarak şehirde su baskınlarını önlemektedir. Rotterdam'ın su yönetimi stratejileri, yalnızca altyapı çözümleriyle sınırlı değildir. Şehir, dirençliliği artırmak için yenilikçi dijital araçlar, suyun akışını kontrol eden akıllı sistemler ve toplulukların bu süreçlere katılımını teşvik eden programlar geliştirmiştir. Rotterdam'ın bu bütüncül yaklaşımı, su baskınlarına karşı bir güvenlik ağı sağlarken, şehir sakinlerine daha yaşanabilir ve estetik bir çevre sunmaktadır (de Urbanisten, 2025).

4. Yasaların Yeniden Ele Alınması ve Katılımcı Anlayışla Şehir Yönetimi

İklim değişikliği, hızlı kentleşme ve çevresel sorunlar karşısında şehirlerin dirençliliğini artırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak için yasal düzenlemelerin yeniden ele alınması kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda, kent yönetimi ve planlamasında katılımcı anlayışın benimsenmesi, yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer paydaşların karar alma süreçlerine aktif katılımını teşvik eder.

- **Yasal Çerçevenin Güncellenmesi:** Türkiye'de şehirlerin değişen çevresel ve sosyal ihtiyaçlarına yanıt verebilmesi için yasal çerçeve, uzun yıllardır imar planları, kentsel dönüşüm yasaları ve büyükşehir belediyelerinin yetkilerinin genişletilmesi gibi düzenlemelerle şekillenmiştir. Ancak bu düzenlemeler, genellikle sürdürülebilirlik, toplumsal katılım ve çevre koruma ilkelerini tam anlamıyla karşılayamamış, plansız yapılaşma ve kimliksizleşen şehirler gibi sorunları beraberinde getirmiştir. 6360 Sayılı Bütünşehir Yasası ve 6306 Sayılı Kentsel Dönüşüm Yasası gibi düzenlemeler, başlangıçta şehirlerin büyüme baskısını yönetmek ve afet risklerini azaltmak amacıyla yapıldığı iddia edilse de, uygulamada kırsal alanların imara açılması, tarihi ve kültürel dokunun tahrip edilmesi ve sosyal dokunun zayıflaması gibi olumsuz sonuçlar doğurmuştur. İmar planlarındaki sık değişiklikler ise

şehirlerin uzun vadeli gelişimini engellemiş, çoğu zaman ekonomik çıkarların önceliklendirildiği projelere zemin hazırlamıştır. Bu durum, kentleşmenin daha bütüncül ve sürdürülebilir bir anlayışla ele alınması gerektiğini göstermektedir. Yasal düzenlemelerin:

- Çevre dostu ve düşük karbon ayak izi hedeflerine odaklanması,
- Mahalle kültürü, tarihi ve kültürel mirasın korunmasını önceliklendirmesi
- Katılımcı süreçler ve şeffaf mekanizmalarla yerel halkın karar alma süreçlerine dahil edilmesi,
- Kırsal alanların doğal yapısını koruyarak, tarım ve hayvancılık faaliyetlerini desteklemesi gereklidir.

Mevcut yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı yeni bir yaklaşımın benimsenmesi, Türkiye'nin şehirlerini sadece bugünün değil, geleceğin ihtiyaçlarına yanıt verebilecek şekilde dönüştürmek için kritik bir adımdır. Bu, çevresel koruma, toplumsal adalet ve ekonomik dayanıklılık arasındaki dengeyi sağlayacak kapsayıcı bir planlama anlayışını gerektirir.

- **Adil ve Kapsayıcı Yönetim Modelleri:** Kentleşme süreçlerinde, yasaların ve politikaların toplumsal eşitliği gözetmesi, sosyal uyumu güçlendiren, kapsayıcı ve adil bir kent yönetimi için temel unsurdur. Şehirlerin farklı kesimlerden gelen bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı olması, marjinalleşmiş grupların desteklenmesini ve kentsel yaşamdan eşit şekilde faydalanmasını sağlayacak mekanizmaların oluşturulmasıyla mümkün olur. Adil ve kapsayıcı yönetim modelleri, kaynakların doğru bir şekilde tahsis edilmesini ve toplumsal ihtiyaçlara yönelik çözümler sunulmasını hedefler. Bu kapsamda, **katılımcı bütçeleme** gibi mekanizmalar öne çıkar. Katılımcı bütçeleme, halkın bütçe süreçlerine aktif katılımını sağlayarak, kaynakların adil bir şekilde dağıtılmasını ve öncelikli ihtiyaçların karşılanmasını mümkün kılar. Bu mekanizma, şehir sakinlerinin karar alma süreçlerinde söz sahibi olmalarına olanak tanır ve yönetimde şeffaflık ile hesap verebilirliği artırır. **Brezilya'nın Porto Alegre şehri**, adil ve kapsayıcı yönetim modellerine öncülük eden örneklerden biridir. 1989 yılında hayata geçirilen **katılımcı bütçeleme** uygulaması, şehrin bütçe planlama sürecinde halkın doğrudan söz sahibi olmasını sağlamıştır. Bu modelde, mahalleler düzeyinde toplantılar düzenlenerek, halkın ihtiyaçlarını ve önceliklerini belirleme sürecine aktif katılımı teşvik edilmiştir. Porto Alegre örneğinde, şehrin altyapı projelerinden sosyal hizmetlere kadar pek çok alanda halkın karar alma süreçlerine dahil olması, kaynakların daha verimli ve adil bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır (Wampler, 2012).

Türk şehirlerinin geleceği, geçmişin değerlerini koruyarak modern çağın gerekliliklerine uyum sağlayan, sürdürülebilir ve yaşanabilir mekânlar olarak yeniden tasarlanabilir. Bu süreç, yalnızca fiziksel mekânların değil; toplumsal bağların, kültürel mirasın ve çevresel sürdürülebilirliğin bir arada ele alındığı bütüncül bir yaklaşımla mümkün olacaktır. Şehirlerimizin ruhunu yeniden canlandırmak, geçmişin değerlerini geleceğin vizyonu ile harmanlayan bir yol haritası çizmekle mümkündür. Ancak bu yol haritası, yalnızca planlama ve uygulama süreçlerinde değil, aynı zamanda toplumsal katılım, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve uluslararası iyi uygulamaların yerel dinamiklere uyarlanmasıyla da desteklenmelidir. Bu bağlamda, şehirlerin fiziksel dönüşümünün ötesine geçerek, toplumsal bağları güçlendiren, mahalle kültürünü yeniden canlandıran ve bireylerin şehirle olan aidiyet duygusunu artıran bir

yaklaşım benimsenmelidir. Örneğin, mahalle bazlı katılımcı projeler, yerel halkın karar alma süreçlerine dahil edilmesini sağlayarak, şehirlerin yalnızca fiziksel değil, sosyal ve kültürel anlamda da daha yaşanabilir hale gelmesine katkıda bulunabilir. Bu tür projeler, mahallelerin özgün kimliklerini korurken, aynı zamanda toplulukların ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirilmesine olanak tanır.

Kültürel mirasın korunması, bu sürecin en önemli unsurlarından biridir. Tarihi yapılar, geleneksel çarşılar, yerel zanaatlar ve hatta gündelik yaşam pratikleri, bir şehrin ruhunu oluşturan temel unsurlardır. Bu nedenle, şehirlerin geleceğe taşınmasında, bu unsurların korunması ve modern yaşamla uyumlu bir şekilde yeniden işlevlendirilmesi kritik bir rol oynar. Örneğin, Floransa'da yerel zanaatkarları desteklemek için başlatılan projeler gibi, Türkiye'de de geleneksel el sanatlarını ve zanaatkarları destekleyen politikalar geliştirilmelidir. Bu tür girişimler, hem yerel ekonomiyi canlandırır hem de kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Çevresel sürdürülebilirlik ise, şehirlerin geleceğini şekillendiren bir diğer önemli boyuttur. Yeşil alanların artırılması, enerji verimli binaların teşvik edilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve akıllı şehir teknolojilerinin entegrasyonu, şehirlerin çevresel ayak izini azaltırken, yaşam kalitesini artırabilir. Örneğin, Paris'in "15 Dakikalık Şehir" modeli, şehir sakinlerinin tüm temel ihtiyaçlarını yaşadıkları yerden 15 dakika içinde karşılayabilecekleri bir planlama anlayışı sunarak, hem çevresel sürdürülebilirliği hem de toplumsal refahı desteklemektedir. Benzer şekilde, Singapur'un "Bahçe Şehri" konsepti, şehirlerin ekolojik dengeyi koruyarak nasıl daha yaşanabilir hale getirilebileceğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Son olarak, bu dönüşüm sürecinde yönetim ve yasal düzenlemeler de büyük bir öneme sahiptir. Şehirlerin geleceğini şekillendiren politikaların, yerel halkın ihtiyaçlarını ve önceliklerini göz önünde bulunduran, şeffaf ve katılımcı bir anlayışla oluşturulması gerekmektedir. Katılımcı bütçeleme gibi mekanizmalar, halkın şehir yönetimine doğrudan katkıda bulunmasını sağlayarak, kaynakların daha verimli ve adil bir şekilde kullanılmasına olanak tanıyabilir. Brezilya'nın Porto Alegre şehrinde uygulanan katılımcı bütçeleme modeli, bu konuda başarılı bir örnek sunmaktadır. Özetle, Türk şehirlerinin geleceği, geçmişin değerlerini koruyarak ve modern çağın gerekliliklerine uyum sağlayarak yeniden tasarlanabilir. Bu süreç, fiziksel mekânların dönüşümünün ötesine geçerek, toplumsal bağların güçlendirilmesi, kültürel mirasın korunması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve katılımcı bir yönetim anlayışının benimsenmesiyle mümkün olacaktır. Şehirlerimizin ruhunu yeniden canlandırmak, geçmişin değerlerini geleceğin vizyonu ile harmanlayan, sürdürülebilir, kapsayıcı ve yaşanabilir bir yol haritası çizmekle başarılabilir. Bu yol haritası, yalnızca bugünün sorunlarına çözüm sunmakla kalmayacak, aynı zamanda gelecek nesillere daha yaşanabilir şehirler bırakmanın temelini oluşturacaktır.

Kaynakça

- Ahmad, F. (1993). *The Making of Modern Turkey*. Routledge.
- ArchDaily. (2012). *Superkilen / Topotek 1 + BIG Architects + Superflex*. 25 Ocak 2025 tarihinde <https://www.archdaily.com/286223/superkilen-topotek-1-big-architects-superflex> adresinden erişildi.
- Bartu Candan, A., & Kolluoğlu, B. (2008). Emerging spaces of neoliberalism: A gated town and a public housing project in Istanbul. *New Perspectives on Turkey*, 39, 5–46. <https://doi.org/10.1017/S0896634600005020>
- Basilica di San Marco. (n.d.). *Restauro ed interventi*. 12 Aralık 2024 tarihinde <https://www.basilicasanmarco.it/la-piazza-e-la-sua-salvaguardia/il-rapporto-con-lacqua/restauro-ed-interventi/?lang=en> adresinden erişildi.
- Brenner, N., ve Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of “actually existing neoliberalism”. *Antipode*, 34(3), 349-379.
- City of Copenhagen. (2012). *Cloudburst Management Plan 2012*. 25 Ocak 2025 tarihinde <https://international.kk.dk/sites/default/files/2021-09/Cloudburst%20Management%20plan%202010.pdf> adresinden erişildi.
- de Urbanisten. (2025) *Watersquare Benthemplein*. 28 Ocak 2025 tarihinde <https://www.urbanisten.nl/work/benthemplein> adresinden erişildi.
- Erder, S. (1997). *Kentsel Gerilim*. İletişim Yayınları.
- Erdik, M. (2012). The Van Earthquake of October 23, 2011. *Bulletin of Earthquake Engineering*, 10(2), 245–271. <https://doi.org/10.1007/s10518-012-9336-7>
- Ersoy, M. (2010). *Planlama ve kentsel dönüşüm*. ODTÜ Yayınları.
- Esenler Şehir Düşünce Merkezi. (2019). *Kurucu Şehirler: Bursa ve Floransa*. Esenler Belediyesi Yayınları. Erişim adresi: <https://esenler.bel.tr/wp-content/uploads/2019/12/kurucu-sehirler-bursa-ve-floransa.pdf>
- Friedmann, J. (1986). The world city hypothesis. *Development and Change*, 17(1), 69–83. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.1986.tb00231.x>
- Gardens by the Bay. (n.d.). *Gardens by the Bay: Where wonder blooms*. 11 Ocak 2025 tarihinde <https://www.gardensbythebay.com.sg/> adresinden erişildi.
- Güler, B. (1996). *Kentsel Politikalar ve Türkiye: Kentleşme Sürecinin Ekonomik ve Sosyal Dinamikleri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Güzey, Ö. (2014). Neoliberal urbanism reshaped: The Turkish case. *International Planning Studies*, 19(3–4), 221–242. <https://doi.org/10.1080/13563475.2014.880049>
- Harvey, D. (2008). *The right to the city*. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 939–941. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2003.00492.x>
- Harvey, D. (2012). *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. Verso Books.

- Işık, O., ve Pınarcıoğlu, M. (2001). Nöbetleşe yoksulluk: Gecekondulaşma ve kent yoksulları. İletişim Yayınları.
- Japan National Tourism Organization. (n.d.). *Gion and Higashiyama*. 14 Aralık 2024 tarihinde <https://www.japan.travel/en/destinations/kansai/kyoto/gion-and-higashiyama/> adresinden erişildi.
- Karaman, O. (2013). Urban neoliberalism with Islamic characteristics. *Urban Studies*, 50(16), 3412–3427. <https://doi.org/10.1177/0042098013482507>.
- Keleş, R. (2023). *Kentleşme politikası* (20. bs.). İmge Kitabevi Yayınları.
- Keyder, Ç. (1987). *State and Class in Turkey: A Study in Capitalist Development*. Verso.
- Keyder, Ç. (2000). İstanbul: Küresel ile yerel arasında. Metis Yayınları.
- Keyder, Ç. (2009). *Istanbul: Between the global and the local*. Rowman & Littlefield.
- Kurtuluş, H. (2006). Kentsel Dönüşüme Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak. *Planlama Dergisi*, 36(1), 7-11.
- Kyoto Tourism. (2024). *Announcing the "Kyoto Gastronomy 2024"*. 20 Ocak 2025 tarihinde <https://www.kyototourism.org/en/latestnews/35061/> adresinden erişildi.
- Milken Scholars. (2020). *A "Zero Waste" Lifestyle in Korea*. Erişim tarihi: 11 Ocak 2025 tarihinde <https://www.milkenscholars.org/features/show/a-zero-waste-lifestyle-in-korea> adresinden erişildi.
- Orkustofnun. (2025). *Renewable energy in Iceland*. Retrieved January 11 Ocak 2025 tarihinde <https://nea.is/geothermal/> adresinden erişildi.
- Öktem, B. (2011). The role of global city discourses in the development and transformation of the Büyükdere-Maslak axis into the international business district of Istanbul. *International Planning Studies*, 16(1), 27–42. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552472>
- Özdemir, M. (2008). "Türkiye'de Hızlı Kentleşmenin Sosyoekonomik Etkileri." *Planlama Dergisi*, 14(3), 45-60.
- Shaw, R., & Takeuchi, Y. (2012). Community-based disaster recovery: Lessons from the 2011 Great East Japan Earthquake and tsunami. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 1(1), 108–123. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2012.06.003>.
- Sirel, A. (2017). Sürdürülebilir Yerleşmeler Bağlamında Vauban Mahalle Yerleşmesi Deneyimi. *10. Uluslararası Sinan Sempozyumu Bildirileri*, 365-375.
- Şengül, H. T. (2001). *Kentsel Çelişkiler ve Siyaset*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Şengül, H. T. (2009). Kentsel çelişki ve siyaset: Kapitalist kentleşme süreçlerinin eleştirisi. İmge Kitabevi.
- Tekeli, İ. (1998). *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). Kent, kentleşme ve Türkiye deneyimi. In Ö. Taner (Ed.), *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm* (ss. 27-48). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Tekeli, İ. (2023). *Açık Planlamaya Doğru*. Ankara: İdealKent Yayınları.
- The High Line. (n.d.). *History*. Erişim tarihi: 28 Ocak 2025 tarihinde <https://www.thehighline.org/history/> adresinden erişildi.
- Torlak, S. E. (2003). *Gecekondulaşmanın gelişimi, imar afları ve ıslah imar planları*. Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(2), 45-62. <https://gcris.pau.edu.tr/handle/11499/40769>.
- TÜİK. (2023). Türkiye'de nüfus ve şehirleşme istatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu.
- UNESCO World Heritage Centre. (2025a) *Strasbourg, Grande-Île and Neustadt*. 15 Ocak 2025 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/list/495/> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Centre. (2025b). *Historic City of Toledo*. 15 Ocak 2025 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/list/379/> adresinden erişildi.
- Uzun, B. (2015). Urban transformation policies in Turkey: Impacts and challenges. *Cities*, 22(1), 31–41. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2014.08.005>.
- Visit Copenhagen. (n.d.). *Accessible transportation*. Erişim tarihi: 22 Ocak 2025 tarihinde <https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/planning/accessible-transportation> adresinden erişildi.
- Wampler, B. (2012). *Participatory budgeting in Brazil: Contestation, cooperation, and accountability*. Penn State Press.
- WRI Ross Center Prize for Cities. (2025). *Metrocable*. 22 Ocak 2025 tarihinde <https://prizeforcities.org/project/metrocable> adresinden erişildi.

ANALİST HAKKINDA

Doç. Dr. Asmin Kavas

Asmin KAVAS, Doç. Dr. 1986 yılında doğan Kavas 2008 yılında Bilkent Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nden mezun oldu. 2011 yılında yüksek lisans tezini "Türkiye'de Gönüllü Çevre Örgütleri" ve doktora tezini "Belediye Hizmetleri ve Seçmen Davranışı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Ankara Yenimahalle ve Altındağ İlçe Belediyeleri Örneği" başlıklı çalışmalarını Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalında tamamladı. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'na (TEPAV) Mayıs 2015 tarihinde katılan Asmin Kavas, Şehir ve Bölge Çalışmaları Programlarında Politika Analisti olarak görev yaptı. Halen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kent ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi ve Toplum Çalışmaları Enstitüsü Şehircilik Programı Direktörü olarak görev yapan Kavas'ın çalışma alanları "yerel yönetimler", "kentleşme", "çevre sorunları" ve "toplumsal cinsiyet eşitliği"dir.

T TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ

Cevzlidere Mah. Mevlana Bulv. No:123/305 Çankaya/Ankara
0312 939 93 00 | info@toplum.org.tr | www.toplum.org.tr